

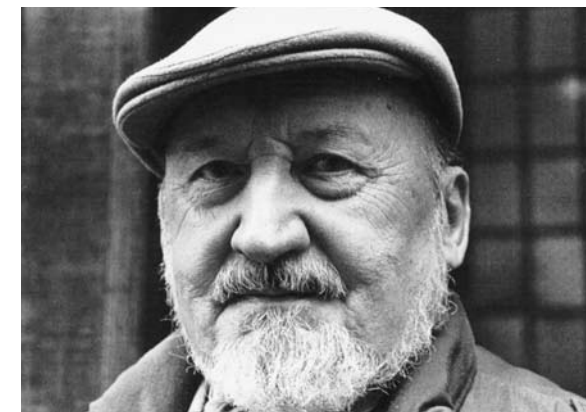
Rik Hemmerijckx,
doctor in de
geschiedenis

Jean Van Lierde (1926-2006). De kracht van een overtuiging

De strijd tegen de militaire dienstplicht en voor de erkenning van het recht op gewetensbezwaren op filosofische, religieuze of morele gronden heeft in België een lange parlementaire weg doorlopen. Een van de voorvechters in deze strijd was Jean Van Lierde (1926-2006), die in 1949 weigerde zijn dienstplicht te vervullen. Van Lierde wilde evenwel het traditionele pacifisme overstijgen en wist zijn antimilitarisme op feilloze wijze te combineren met de strijd tegen het kolonialisme, de sociale uitbuiting en het totalitarisme. Op professioneel vlak moet hij vooral herinnerd worden als de algemeen secretaris van de CRISP-publicaties. Wie hem ooit ontmoet heeft zal erkennen dat Van Lierde een onmiskenbare begeestering uitstraalde. Zijn bureau in het Vredeshuis in de Elsense Van Elewijckstraat, volgestouwd met allerlei boeken, tijdschriften, brieven en papieren, was de neerslag van een gevuld en gepassioneerd leven.

Jean Van Lierde is opgegroeid in een christelijk arbeidersgezin uit het Waals-Brabantse Waver. Zijn moeder was een Waalse, zijn vader een Vlaming, beïnvloed door het daensisme. Zoals voor zovele jongeren betekent de oorlogsperiode een breuk in Van Lierdes leven: zeer tegen zijn zin moet hij op 15-jarige leeftijd de school verlaten om in de fabriek te gaan werken. Via avondstudies weet hij zich op te werken tot industrieel tekenaar, waardoor hij na de oorlog terecht kan in de Solvay-fabriek te Brussel. Van Lierde heeft dus nooit een universitair diploma behaald. Desondanks heeft hij van jongs af aan die drang gevoeld om zich te informeren, te lezen en zich een eigen visie op de wereld te vormen.

De leidende gedachte doorheen zijn hele leven zal deze van de geweldloosheid worden: wanneer in september 1944 het uur van de bevrijding is aangebroken stelt hij in Waver, als lid van de Mouvement National Belge (MNB), alles in het werk om de arrestatie van Duitse soldaten en collaborateurs zonder geweld te laten verlopen.

Tijdens zijn zoektocht komt de jonge Van Lierde in contact met een aantal personen die een onmiskenbare invloed op hem hebben uitgeoefend. Een van hen was Marcel Dieu, ook bekend onder zijn schrijversnaam Hem Day, een notoir anarchist uit het Brusselse, pacifist, dienstweigeraar en vrijmetselaar. Via deze kleurrijke figuur leert Van Lierde de evangelische teksten en de figuren uit de christelijke wereld kennen die hem bevestigen in zijn opvattingen over antimilitarisme en geweldloosheid. Tegelijk zal zijn kennismaking met de revolutionair-socialistische literatuur hem immuun maken voor de mogelijke aantrekkingskracht van het communisme. Van Lierde wil een revolutionair zijn, maar stelt zich ook op als tegenstander van elk mogelijk totalitarisme. Samen met Marcel Dieu wordt hij een van de voortrekkers van de War Resisters International (WRI), in oorsprong een eerder libertaire organisatie. Daarnaast speelt hij ook een leidende rol in de International Fellowship of Reconciliation (IFOR), dat een christelijk-progressieve stempel draagt. Gedurende heel zijn leven zal Van Lierde zich inzetten om beide organisaties nader tot mekaar te brengen.

De naam Van Lierde krijgt voor het eerst enige bekendheid wanneer hij in 1949 besluit om het bevel tot militaire dienstplicht naast zich neer te leggen. Het gaat hier niet alleen om een individuele geloofsdaad: het is er hem vooral om te doen het recht op gewetensbezwaren op de politieke agenda te krijgen en een wettelijke basis te geven. De drie processen die voor de militaire rechtbanken gevoerd worden, en zijn vijftien maanden durende opsluiting in de gevangenissen van Nijvel, Namen, Luik en St.-Gillis weet hij stevast aan te wenden om de zaak van de gewetensbezwaarden in de publieke opinie te krijgen.

Zijn confrontatie met de Belgische autoriteiten houdt meteen ook een breuk in met het conservatieve en patriottische katholicisme: hij wordt geweerd uit de nationale scoutsleiding en uit de parochiale werken van Waver en krijgt verbod om nog langer

Affiche van het Centre d'information sur le désarmement et l'objection de conscience (C.I.D.O.C), ongedateerd

te publiceren in het PSC-blad van Nijvel. Tegelijk weet hij zich de blijvende steun te verwerven van een aantal linkse katholieken - onder meer van Jules Gérard-Libois (*Témoignage Chrétien* en *Esprit*), André Oleffe (Waalse Kristelijke Werknemersbeweging (KWB)), kanunnik Jozef Cardijn, de bezieler van de kajottersbeweging - en van een aantal figuren uit de socialistische beweging: vooral Gaston Baccus, BSP-parlementslid uit Nijvel die in 1950 als eerste een wetsvoorstel betreffende het recht op gewetensbezwaren indient, en van Emile Van Ceulen, de Brusselse leider van de Socialistische Jonge Wacht (SJW). Deze capaciteit om doorheen zijn overtuiging steun en aansluiting te vinden bij deze uiteenlopende stromingen en figuren, en in feite de klerikale en antiklerikale tegenstelling te overbruggen, is typerend voor Van Lierde.

Zijn strijd tegen de dienstplicht krijgt in 1952 een voorlopig beslag met een compromis: in plaats van zijn legerdienst aanvaardt Van Lierde om in de steenkoolmijnen te gaan werken als een soort vervangende legerdienst. Zo wordt hij in april 1952 als mijnwerker aangeworven in Le Bois du Cazier te Marcinelle. Van Lierde zou Van Lierde

niet zijn als hij ook hier zijn reputatie van dwarsligger geen eer zou aandoen. Geconfronteerd met de sociale mistoestanden en de gevaarlijke werkomstandigheden schrijft hij in 1953 een striemende aanklacht tegen de onmenselijke mijnarbeid: *Six mois dans l'enfer d'une mine belge*, een SJW-uitgave. In het licht van de mijnramp die zich in 1956 in Le Bois du Cazier zal voordoen heeft deze brochure een ontegensprekelijke visionaire betekenis gekregen.

Na een periode van werkloosheid wordt Van Lierde in februari 1956 officieel ontslagen van zijn militaire verplichtingen. Door de kracht van zijn overtuiging en dankzij de steun van zijn ouders, vrienden, medestanders en van zijn vrouw, Claire Oudenaerde, heeft hij deze harde strijd kunnen doorstaan. De wet betreffende het statuut van de gewetensbezwaarden wordt uiteindelijk in juni 1964 in het parlement goedgekeurd. Eenmaal deze wet gestemd stelt Van Lierde alles in het werk om de burgerdienst institutioneel te omkaderen met de oprichting van de Burgerdienst voor de Jeugd (BDJ). Via deze organisatie hebben duizenden jongeren hun burgerdienst kunnen volbrengen, eerst bij de eenheden van de civiele bescherming en vanaf 1969 ook in allerlei instellingen van openbaar nut.

Van Lierde was ongetwijfeld radicaal in zijn pacifistische opvattingen, maar hij was zeker geen 'jusqu'au boutist'. Wanneer de totaalweigeraars in 1984 hun opwachting maken weigert hij om zich voor hun zaak in te zetten, precies omdat zij het concept van de burgerdienst dreigen op de helling te zetten.

Het antimilitarisme van Van Lierde is ook geen alleen op hemzelf betrokken overtuiging. Met de doorzetting hem eigen zet hij zich ook in voor de antikoloniale strijd. Vooral via het tijdschrift *Routes de Paix*, dat doorheen de jaren wordt omgevormd tot *Coexistence, Paix et Coexistence* en *Carrefours de la Paix*, klaagt Van Lierde vanaf 1954 het Franse optreden in Algerije aan en steunt hij het Congolese onafhankelijkheidsstreven. Hoeft het gezegd dat zijn artikels regelrecht ingingen tegen de opvattingen van het Belgische establishment? Kardinaal Van Roey kwam zelfs tussen om te waarschuwen tegen *Routes de Paix* omdat het in de kaart zou spelen van het communisme en blijk zou geven van een misbegrepen oecumenisme.

Zoals steeds gingen woord en daad bij Van Lierde samen. In die jaren is hij actief betrokken bij de clandestiene steun aan de Franse dienstweigeraars en aan de militanten van het Algerijnse Front de Libération Nationale. Vanaf 1954 vinden we hem ook terug in de Brusselse denkgroepen omtrent de dekolonisering van Congo: het Centre de Documentation Internationale, Les Midis du Congo en Les Amis de Présence Africaine. Via deze kringen komt Van Lierde in contact met de diverse zwarte leiders die de jonge Congo-staat gestalte zullen geven. Hij erkent zich vooral in de figuur van Patrice Lumumba, voor wie hij een blijvende bewondering aan de dag legt. Wanneer Lumumba op 30 juni 1960, tijdens de officiële machtsoverdracht te Leopoldstad, het proces maakt van de Belgische kolonisering, wordt de aanwezige Van Lierde ervan verdacht de inspirator van de tekst te zijn...

De publieke Van Lierde mocht dan al een zeer uitgesproken figuur zijn, daarnaast bestond er ook nog een andere Van Lierde, namelijk de directeur-gerant van het Centre de Recherche et d'Information Socio-Politiques (CRISP), een initiatief dat gegroeid was uit de progressief-pluralistische *Esprit*-groepen. In 1954 had Van Lierde zijn baan als technisch tekenaar bij Solvay terug opgenomen, maar wanneer Jules Gérard-Libois hem in 1957 vraagt of hij bereid is om de organisatie van het nog op te richten onderzoekscentrum op zich te nemen, is hij graag bereid deze nieuwe uitdaging aan te gaan. Zo is Van Lierde de eerste en lange tijd enige bestendige van de CRISP geweest, een instelling die zich met de jaren een ijzersterke reputatie heeft opgebouwd in het onderzoek naar de Belgische machtsstructuren. Wanneer de CRISP-publicaties in 1970 verboden worden in Zaïre neemt hij ook het beheer van het Centre d'Etude et de Documentation Africaines (CEDAF) op zich. Zijn taak als directeur-gerant en secretaris-generaal van het CRISP oefent hij gedurende 25 jaar uit. Voor een niet-universitair mag dit een bijzondere prestatie genoemd worden.

Na zijn ongeval in mei 1982 moet Jean Van Lierde zijn taken bij het CRISP en het CEDAF wel opgeven, maar ondanks alles blijft hij actief betrokken bij de werking van de vredesbeweging. Zelfs tot op het einde, als hij fysiek al sterk verzwakt is, blijft hij regelmatig naar zijn bureau in de Van Elewijkstraat komen. Van Lierde overlijdt op 15 december 2006 op 80-jarige leeftijd te Watermaal-Bosvoorde. Met hem verloren het links katholicisme en de vredesbeweging een van hun meest gerespecteerde persoonlijkheden.

Enige jaren geleden publiceerde Jean Van Lierde zijn herinneringen in *Un insoumis* (X. ZEEBROEK & P. ARCQ, red.), Bruxelles: Labor, 1998, 208 p. (Collection La Noria, Vol. 17). Zijn gevangenisnota's werden eveneens uitgegeven: *Carnets de prison*, Bruxelles: EVO, 1994, 262 p. Recentelijk publiceerde hij ook nog een biografie over Lumumba: *Patrice Lumumba: la dimension d'un tribun* (Bruxelles: MIR-IRG, 2005, 74 p.). Wie zich wil informeren over het links katholicisme kan terecht bij: G.-R.HORN & E. GERARD, *Left Catholicism 1943-1955: Catholics and Society in Western Europe at the Point of Liberation*, Leuven: Leuven University Press, 2001, 319 p. (KADOC-Studies, Vol. 25)

Jean Van Lierde applaudisseert voor Lumumba, de eerste premier van Congo, juni 1960
(Uit: J. Van Lierde, *Un insoumis*, Labor, 1998)